

ORIZONTUL

Revistă pentru știință și literatură.

DR. VALER MOLDOVAN

AUREL C. POPOVICI

Cînd am ajuns eu la universitate, trecuse deja procesul »Replicei«; — s'au fost potolit și valurile stîrnite de procesul Memorandului.

Aurel C. Popovici trecuse deja peste graniță, în România.

Numai spiritul lui puternic mai domnea în sinul tinerimii dela universitățile din patrie.

Cei cari l'au cunoscut în persoană, și au contribuit cu mult, puțin, la opul acela de în-sămnătate istorică, care e legat pe veci de numele lui Popovici, ne povesteau cu pietate și părere de rău, nouă, celor mai tineri, despre fostul stegar și maestru al tinerimii.

Au urmat apoi desgustătoarele certe din sinul comitetului național și așa numita criză a »Tribunei« din Sibiiu.

Cînd aceste certe și-au ajuns culmea, cînd decepțiunea și neorientarea publicului a ajuns la un așa grad, încît nu mai știai că cine e om de omenie și cine e mișel din foștii idoli de mai nainte, a pășit în planul prim Aurel C. Popovici și în cîțiva articoli de fond publicați în »Tribuna« veche, a aruncat cîteva raze de lumină asupra unor uneltiri și uneltitori infami față de cauza sfîntă a poporului român din Ungaria.

Nime nu poate descrie bucuria tinerimii universitare la cetirea acestor articoli. Aurel C. Popovici a rămas și pe mai departe bărbatul providențial: *idealul tinerimii*.

De atunci a trecut un șir lung de ani și despre Popovici nu am mai auzit nimic. Cel puțin nu în forma unui amestec direct, a unei pășiri active în chestiunea națională.

Cei cari nu s'au mai învîrtit și prin România, au putut lesne să creadă, că și Popovici și-a uitat de noi.

Unii spuneau, că desgustat de mersul slab al politicei noastre, a rupt ori ce legături cu bărbații politici de dincoace.

Și iată că deodată ca din senin ne vine vestea despre o nouă acțiune a lui, în favorul nostru.

O acțiune, care l'a ridicat dintr'odată din valurile uitării, cari nu cruță nici pe cei mai buni, pe cei mai nobili.

Acțiunea aceasta a lui, esplică totodată și aceia, că de ce a tăcut el un șir lung de ani.

E vorba de cartea lui, apărută în săptămânile trecute la Lipsca, purtînd titula »Statele unite ale Austriei-mari«.

În cele ce am scris și eu după vreme, nu odată am dat espresiune unor idei, cari congruează cu idealul de viață, cu idea fundamentală a politicei lui Aurel C. Popovici.

Cu sete nespusă m'am pus pe cetitul acestei cărți și cînd am isprăvit cetitul, mi-au sosit știrile despre primirea atît de călduroasă, aproape entuziastă, ce i-s'a făcut în cercurile politice din Austria.

Și cînd le-am cetit acestea, am simțit o satisfacție oare care putînd să constatez, că admirația din trecut față de autorul ei și farmecul ideii, pentru care pledează el, nu mi-a întunecat judecata. Căci înșiși străinii, cari nu l'au cunoscut până acuma, așa dar sunt în poziție să judece mai obiectiv, au ajuns la concluzia, că studiul lui Aurel C. Popovici e cel mai bun op ce s'a scris asupra crizei din Austro-Ungaria.

Numai după cetirea acestei cărți am înțeles, că de ce a tăcut Popovici un șir lung de ani.

O idee mare, o concepție de talia celei desvoltate în cartea mai sus amintită, nu este productul de azi pe mîne al unui intelect de rînd.

Numai munca stăruitoare și sistematică în decurs de ani, a unui cap luminat, poate pro-

duce ceia cu ce ne-a surprins Aurel C. Popovici. Încă de pe vremea cînd era în mijlocul nostru s'ar fi zămislit în mintea lui ideia fundamentală a întregii lui activități publice că: salvarea imperiului Habsburgilor nu se poate efectui altfel, decît prin federalizarea monarhiei pe baze naționale, pe baza separării național teritoriale a popoarelor de sub scepstrul lui Francisc Iosif.

Încă pe cînd roatele mașinării complicate ale ciudatei alcătuirii de stat, care se chiamă dualism, funcționau relativ destul de bine, cînd nime nici nu presimțea măcar izbucnirea crizei, care ne bîntue de 3—4 ani încoace, Aurel C. Popovici a profetizat, că la prima renoire a pactului de stat din 1867, precum și a convențiilor economice, ca accidenții ale pactului, va izbucni o criză, care ușor va îngropa sub ruine întreagă clădirea superbă a lui *Beust, Belcredi, Deák*.

Cu toate aceste a stat de o parte, a tăcut și observat toate evenimentele cari s'au precipitat în anii din urmă și cari l'au întărit numai în credința, că pe bună cale a pornit, că simptomele, pe cari laicul nici în seamă nu le ia, cadrează întocmai cu morbul pe care dînsul îl prevede cu siguranță matematică.

În liniștea odăii sale a studiat mereu. A cetit atîta, încît ne mirăm cum poate un singur om să devină stăpîn peste o materie atît de vastă, ca și ceia pe care o tractează, — în totdeuna cu multă competență — în cartea sa.

Și cînd a simțit, că a sosit momentul, a luat condeiul în mînă și a făcut nu numai diagnoza morbului, cu îndemînarea specialistului, ci totodată ne spune leacul, singurul leac, ce poate să aducă alinare, mîntuire, vindecare.

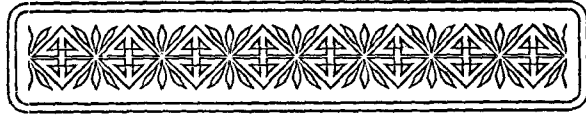
De acum apoi, e indiferent, că oare morbosul va voi sau nu, să primească leacurile.

Ne putem aștepta de sigur, că bunăoară Maghiarii și poate și Polonii și Cehii să se ascundă și de astădată după sofisma proverbului latin: medicina peior morbo.

Se poate ca înșiși Germanii, cari ar trebui să primească cu mai multă însuflețire cartea lui Popovici și să ia în mînă realizarea ideii cuprinse în ea, să nu aibă energia și puterea de a o duce la bun sfîrșit,

Toate acestea nu detrag nimic din meritul istoric al operii lui Aurel C. Popovici.

Dacă este adevăr în ceia ce propoveduește el, atunci să nu ne temem, că mai curînd, ori mai tîrziu, nu-și va afla calea spre realizare. Poate că noi toți vom fi murit pe atunci și numai urmașii nostri se vor bucura și se vor desfăta de edificiul la a cărui zidire a cărat o peatră și un bărbat providențial, eșit din sinul poporului nostru, românul *Aurel C. Popovici*.

Primăvară.

De atîta zvon și ciripit
Și glas de cuc în vie,
Lîvezile s'au premenit
Cu flori de păpădie.

Zburdalnici saltă fluturii,
Zburînd din floare 'n floare,
Și se sărută mugurii
Cu razele de soare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iar măcieșii înfloresc; —
Imbracă haină albă, —
Și vrăbiile se iubesc
Prin tufele de nalbă...

De ce stai trist și gînditor
În casa ta pustie,
Cînd vezi vibrînd atîta dor
Și atîta poezie?...

— E rostul meu, nenorocit,
Și-i vitrega mea soarte,
Cînd văd hotarul înflorit
Să mă gîndesc la moarte. —

V. E. M.

PAX

Călătorule, — cînd treci pe la Presaca spre Zlatna, — oprește-te pe o clipă lîngă monumentul care și în tăcerea lui vorbește atît de pe înțeles, — încît te lasă vreme îndelungată pe gînduri, iar după ce ai plecat îți rămîne mereu înaintea ochilor sîngura înscripție de pe el, — care nu-i decît un singur cuvînt: *PAX*.

Aci, — în pacea de veci, — se încheagă în țărîna mamă, oasele fiilor a două neamuri îndușmănite. Maghiarii din Zlatna și Români de prin împrejurimi, — neamuri de alt sînge, de alt trecut și alt viitor, — s'au sfășiat în acest loc la 1848, — unii, apărîndu-se cu desnădejde, — alții năvălind cu setea de răzbunare, — înăbușită de veacuri. — Și, — vezi, — călătorule, — sîngele lor, atît de străin unul de altul, — s'a mestecat în țărînă, închegînduse ca într'o îmbrățișare. — Cîteva ceasuri, și peste inimile înviforate și pumnii încleștați, domnea eterna, — mîntuitoarea pace. — Iar cu ani mai în urmă, un urmaș ridică monumentul și scrie pe el: *PAX*. Așa că te-ai cufundat în gînduri? Neduslușite, posomorite gînduri te cuprind și o duioșie fără margini. Ei vezi, călătorule, — de aceeași impresie zdrobitoare s'au împărtășit și inimile adevăraților Români, în zilele dintii a lunei lui April din anul o mie nouăsută șeasă, — cînd s'a vestit

vestea, că Francisc Iosil I-ul s'a îmbrătoșat de nou cu scumpii lui Maghiari, în cuvîntul: PAX.

Cine n'a prevăzut acest sfîrșit? Din partea mea, — eu eram încredințat, că bătrînul Habsburg va da articolilor d-lui Slavici un răspuns mai bun decît al meu. S'a adevărit. — Da, s'a adevărit, pentrucă trebuia să se adevărească. — În cursul istoriei, îi vedem aproape în fiecare deceniu tîrguind, pactînd — cerînd ajutor și păcălinduși aliații. — S'a repetat povestea veche. — Nimic mai mult. Noi nici n'am rămas surprinși. Poate cei smintiți și înstrăinați. — Noi știam ce o să urmeze. — 1849. 1867. 1893. De ce să lipsească: 1906?

A sosit ceasul să vă plecați de nou în țară, — nimernici lachei, cari ați fost destul de proști ca să vă jertfiți intereselor dinastiei, cariera, — sănătatea, munca voastră, și să luați asupra voastră odiul publicului șovinist ajuns azi la cîrmău Lányi, Kristoffy, Rudnay, coji de alămie stoarsă, — faceți loc lui Wekerle, Kosuth, Apponyi, Polonyi. — Și toți cei mulți, și toți cei credincioși. — Asta-i răsplata voastră.

Iar voi, Români, — singuri cari nu v'ați aliat cu Cosuthiștii, — cînd și Croații, și Italianii și Sîrbii se lăpădaseră de Viena, — voi, — *»pentru perseveranța în credința jurată«*, vați primit dreapta resplată.

Maghiarilor li-s'a dat mîină liberă în politica internă.

Așadară, — pe bună mîină ați ajuns. — Trăiască Impăratul! Voi, preoți, cari ați sărit nechemăți în ajutorul Vienei, învățînd poporul să plătească dările și să se înroleze în armată, — pentru credința voastră o să vă primiți răsplata: **se va confisca autonomia bisericei voastre și**

Francisc Iosif I-ul va sancționa acel act. Așa-i lumea. Fiecine, după merit. Coșuth, fiul celui ce a detronat Habsburgii, — e răsplătit cu portofoliu de ministru pentru meritele tatălui seu.

Apponyi asemenea, pentru meritul că a provocat criza din urmă și a ținut sufletul în toată rezistența.

Polonyi e numit ministru de justiție, — pentrucă a ținut în »Saskör« o vorbire plină de injulțe la adresa Maiestății Sale. — Răsplata a sosit chiar la timp, — de oarece, procurorul era silit volens nolens, să'l ducă pe banca acuzaților pentru lesa majestate.

Și așa mai departe.

De ce vă întristați? Nu se înalță inimile voastre, când cetiți pe tot întinsul bolșii, deasupra țării noastre, — cuvîntul PAX? Să învățați dragii mei!

Habsburgii sunt creștini buni. Ei dau cu pîne în cei ce au dat în ei cu pietri.

E foarte natural, prin urmare, — ca întorcînd învățătura creștină, — să dea cu pietrii în cei ce i-au lovit cu pîne. Iar acum, — călătorele, — spune'mi drept, văzînd monumentul dela Presaca, — nu te-ai întrebat, — că oare, cînd e vorba de noi și de Maghiari, numai pe monumentele dela mormîntele noastre are loc acel dumnezeiesc cuvînt: PAX?

Gîndește-te și spune!

Esența principiului de naționalitate.

(Fragment din partea II. Cap 1. a cărții lui Aurel C. Popovici: »Die Vereinigten Staaten von Gross-Oesterreich«).

În veacul al 19-lea s'a scris o literatură întreagă despre notele caracteristice a naționalității, despre măsura îndreptățirii aspirațiilor naționale, cu un cuvânt despre principiul de naționalitate.

În general se admite, că principiul de naționalitate e o idee politică modernă.

De fapt nici în anticitate, nici în evul mediu, iar în evul nou, înainte de revoluțiunea franceză, nu dăm de urma unor aspirații și lupte naționale în înțelesul de azi al cuvintului.

Azi convin aproape toate părerile asupra notelor cari sunt caracteristice unei naționalități.

Naționalitate numim un popor, care locuiește pe un teritoriu compact, vorbește aceeași limbă, care a ajuns la ¹⁾constiința comunității sale naționale și tinde spre un ¹⁾ideal politic-cultural comun.

Nota distinctivă principală a naționalității și cea ce îi dă o mare însemnătate politică e constiința națională.

Aceasta a recunoscut-o mai întâi școala națională a lui Vico; Mancini, Marmani și părerea asta s'a generalizat tot mai mult.

Aceasta e *cogito, ergo sum* a naționalității: o unitate morală, condusă de un gând comun.

»Ordinea dublă a unor condiții naturale și esterne, zi-ce Mancini, comunitatea teritoriului, a originii și a limbii, încă nu sunt îndestulătoare să formeze o naționalitate așa cum noi o înțelegem. Aceste elemente sunt ca o materie inertă, dar capabilă de viață, în care încă nu s'a introdus suflul vieții. Acest principiu de viață, această perfecționare

a ființei unei naționalități, acest început al existenței sale crude, e conștiința naționalității sale» (P. S. Marcini: *Diritto Internazionale* pag. 35).

Aceiaș părere o aflăm mai târziu la Marco Minghetti: »Putem zice, că naționalitatea e personalitatea civilă a unui popor, și că ea atunci se manifestează mai întâi, cind poporul ajunge la conștiința ei«. (Marco Minghetti: *Commemorazione di Vittorio Emanuele*).

Popoare cu conștiință națională însă își formulează pretenziuni.

Idealul de libertate și de frățietate a revoluțiunii franceze a fost aplicat la început numai asupra indivizilor. Dar în curînd el s'a sălășluit și în grupurile sociale.

Libertății și egalității civile i-a urmat proclamarea libertății religioase, de astădată mai clară și mai statornică; egala îndreptățire a diferitelor confesiuni; eliberarea iobăgimei din lanțurile feudalismului etc.

În urma deosebirii naturale a acestor idei de libertate și egalitate iasă tot mai clar la iveală principiul de naționalitate.

Dacă unele popoare au reușit a pune în locul absolutizmului monarhic, dreptul de a dispune de soarta lor, și de puterile proprii, de ce să nu aibă și celelalte popoare drept a se elibera de sub absolutizmul de rasă al unui popor care le ține sub tutela sa?

Insuflețirea națională a fost încitva trezită și prin luptele pentru libertate ale Polonilor, în deosebi prin revoluția polonă din 1830.

De obicei însă se esagerează influința împărțirii Poloniei asupra nașterii idei naționale.

Adevărul îl atinge d-l Delbrück, care zice în privința asta, că poporul polon a opus împărțirii statului lor de cele trei puteri: Rusia, Austria și Prusia o împotrivire de tot prea slabă. »Răscoala din ultimul moment, în fruntea căreia s'a pus Kostciusko, a fost foarte slabă, încit nici nu se poate asemăna cu rescoala prusiană din 1813, ori cu apărarea

desperată a Prusiei în războiul de 7 ani. *Abia în veacul nostru s'a ivit un sentiment național puternic la Poloni, fapt, care iasă la iveală în urma oprimării din partea dominațiunei străine.*»

De altă parte, precum știut este, sentimentul național a fost aprins cu mult mai înainte în urma influinței franceze în Germania sub Frideric al II-lea și în urma reacțiunii, ce s'a pornit față de supremația și preponderanța franceză. Și tendințele de germanizare ale împăratului Iosif al II-lea au dat impuls puternic nașterii principiului de naționalitate, pentrucă ele au trezit conștiința națională la popoarele amenințate în ezistența lor și în prima linie la Maghiari.

Mișcarea de separare națională s'a deslănțuit puternic și prin războiul de independență a statelor unite din America-de-Nord.

Este deci o intervertire intenționată din partea aceloră, cari susțin mereu, că chestiunea de naționalitate este o »escrocherie«, deoarece ea nu are nici o îndreptățire de a fi, pentrucă e numai o chestiune de pîne a unor agitarori, pentru cari e un interes vital a descoperi și a scormoni chestiuni naționale, a »ațița« și nebuni țărănimea neștiutoare.

Cu un cuvînt, consecvența acestei filozofii speculative a fost binevenită spre a masca multe nizuințe de asimilare: că anume statul polynațional trebuie să fie un Saturn, care își mănincă propriile popoare, ori cel puțin le străformează într'unul preferit.

Și sociologia sirguincioasă s'a indeletnicit cu principiul de naționalitate și din cînd în cînd a făcut observații profunde asupra lui, deși la adecă nu e vorba de altceva, decit de un rezultat cultural sub anumite împrejurări.

Un popor oprimat de un altul, prin progresul în cultură ajunge la conștiința eului său individual-etnic și tinde să-și desfășure viața sa națională politică și națională culturală.

Spre scopul acesta are lipsă de *instituțiuni de stat naționali.*

Așadar principiul acesta stă în strinsă legătură cu evoluția culturală generală.

Au trecut mai mult de o sută de ani de când trăim într'un veac, în care auzim zilnic vorbindu-se despre suveranitatea poporului, despre democrație și decentralizarea puterilor din stat, despre sufragiul universal; iar realizarea acestora e cerută cu insistență, pentru că »tot dreptul emanează dela popor«.

Intr'un astfel de veac e numai natural, ca diferitele individualități etnice să ajungă mai lesne la conștiința existenței și a puterii lor.

Toate aceste noțiuni au fost îmbrățoșate chiar și de popoare amorțite până în timpul mai nou, și a trebuit să le lumineze asupra însemnătății unei autonomii politice, pentru a le asigura existența.

Deja această treaptă culturală de mijloc, adică înțelegerea și interesul pentru principiile mari ale vieții naționale, sunt suficiente unei naționalități, care e oprimată de alta, ca să priceapă însemnătatea decizivă a guvernării proprii și ca să lupte pentru aceasta garanță neincunjurabilă a unei dezvoltări mai înalte.

În luptele acestea naționale, nici considerațiile economice nu au o rolă așa de mare, precum li-se atribuie din multe părți. ?

Cu drept susține Bayehot, că și la popoare, *treburile sufletului*, ca spre es. o dorință vagă după mărire națională, glorie etc. sunt mai puternice ca cele curat *fizice*.

Tocmai popoarele mai puțin culte sunt în stare să jertfească tot ce au chiar și pe sine însuși pentru o idee, pentru un gând măreț, care pare a întrece realitatea și care tinde la ceva mai nobil, mai înălțător, decît viața de toate zilele.

De cînd i-s'a făcut contelui Stadion imputarea, că el ar fi descoperit naționalitatea ruteană, auzim de multe ori vorbindu-se în batjocură despre naționalități »interesante«.

Pe vremea aceia au putut fi aceste vorbe de spirit, dar acum sunt simplu ridicole.

E caracteristic cea ce spune în direcția aceasta d-l Dr. Schwircker, acest german apărător al politicei maghiare etnice:

»Aici trebuie să vorbim despre o altă rătăcire fundamentală a opiniei publice din Ungaria. Anume, foarte des dăm de părerea, că în ce privește așa numita »chestie română« n'avem de a face, decît numai cu cîteva duzini de capete neliniștite, cu o mică ceată de ștreberi ambițioși, agitatori de profesiune și malcontenți egoiști îmbrăcați în haine domnești și preoțești.

»Masele mari ale poporului român sunt pacinice, loiale și parte stau cu totul departe de aceste agitațiuni, parte nu au nici o pricepere și nici un interes față de ele«.

»Dacă acești puțini agitatori și seducători ai poporului s'ar face inofenzivi, s'ar aplană și mult discutata chestie română«.

»Cei ce cugetă și calculează astfel, sunt într'o rătăcire de compătimit, care ar putea deveni și fatală, dacă ea ar fi împărtășită și de cercurile și factorii politici dătători de ton din aceasta țară«.

»Din proprie intuițiune, precum și din împărtășirile unor temeinici cunoscători ai poporului român, ai felului de cugetare și de simțire și în fine, din unele fapte, este evident, că toate păturile acestui popor dela păstor și țaran până în sus la cele mai înalte pături ale clasei sale culte e pătruns de acelaș energic simțămînt național și că alipirea pătimașă către limbă și neam e caracteristică atît la Românul inteligent, cît și la cel incult«.

»Și nu are de a face nimic cu esența și efectul acestui simțămînt faptul, că la masele mari el se manifestă numai ca un instinct și numai la omul inteligent ajunge la o conștiință clară. Tot astfel stă lucrul și la celelalte« (Dr. I. H. Schwircker: Die national-politischen Ansprüche der Rumänen in Ungarn pag. 27.)

Astfel azi fiecare politic cugetător ar trebui să fie în clar cu aceia, că principiul de naționalitate este un product al culturii generale și că astfel nu a fost lipsă de nici o

»Kamarilla«, nici de unele cercuri »străine«, ca să le deschidă acestor principii calea către popoarele din Austro-Ungaria.

Nu odată avem ocazie să cetim sau să auzim, că toată noima chestiunilor de naționalitate stă în luptă pentru recunoașterea limbei naționale.

Vom analiza nepreocupați această afirmare și ușor vom afla, că ea se bazează pe necunoașterea esenței acestei idei.

E drept, că limba e una dintre notele caracteristice ale naționalității, dar ea nu e nici cea mai de căpetenie, nici singura notă a acestei noțiuni, ba nici nu este ea indispensabilă, cînd e vorba să definim naționalitatea.

Sunt naționalități, cari și-au uitat de mult limba lor națională și se folosesc de o limbă străină, și totuși sunt o naționalitate.

Irlandezii sunt fără doar și poate, o naționalitate, cu toate că de mult nu mai vorbesc în idiomul lor celtic.

Căci, naționalitate înseamnă o *individualitate etnică, bine pronunțată.*

Ea se bazează pe *conștiința unui teritoriu comun și compact, a unei origini comune, a unei limbi și trecut comun, pe moravuri și obiceiuri comune, și în parte și pe conștiința unei religii și sentimente comune.*

Naționalitate înseamnă, a trăi o *viață politică autonomă* pentru a putea produce o *cultură proprie cu multe direcții.*

Glosse.

(In fața alegerilor.) În zilele aceste am cetit o carte cu titlul »A román nép és ügye« tipărită în 1863. E o colecție de articoli de ziare și vorbiri ținute în dieta din Pesta în anii 1860 de deputatul român Aloisiu Vlad de Seliște.

E o pagină frumoasă din viața de muncă și luptă națională a unui bărbat vrednic.

Poate cu altă ocazie voi reveni asupra ei. Azi voi cita numai o parte din prefața cărții, care nu e alt ceva decît un elogios articol apărut într'un călindar german din Timișoara în 1862. Vorbind despre deputații români din dieta Ungariei autorul german al articolului zice între altele:

»Kein anderes Volk den ungarischen Krone konnte sieh rühmen, gediegenere Geister zur Vertretung seiner Interessen abgeordnet zu haben, und was die Logik der Beweise, die Wärme der Vorträge betrifft so waren die Vertreter der Rumänen ihrer Vorfahren der Römer, in jeder Beziehung würdig«.

Sau pe românește: Nici un alt popor al coroanei ungare nu se poate lăuda că și-ar fi trimis bărbați mai vrednici ca să-i apere interesele, iar ceia ce privește logica argumentelor, căldura predării, reprezentanții românilor au fost în toată privința vrednici de strămoșii lor Romani.

Stăm iarăși în fața unor evenimente de însemnătate istorică și pentru poporul român.

Noul parlament îndată după rezolvirea agendelor celor mai indispensabile pentru pornirea în vechia ogașie a mașinării statului se va ocupa de reforma legii electorale.

Atît sufragiul universal contemplat de Kristoffy, cît și cel legat de cunoașterea limbei maghiare în cetire și scriere, pretins de o parte mare a coaliției, ca parodii al adevăratului sufragiu universal, sunt estrem de păgubitoare aproape fatale intereselor noastre românești.

Noi, în parlamentul ce se va întruni, prietini și binevoitori nu vom avea. Izolați și lăsați numai pe puterile proprii, mult va atîrna dela vrednicia și destoinicia puținilor deputați, cari vor străbate și de data asta în dietă.

Ceia ce ne lipsește la *număr* să o susținem la *calitate*. Că cine știe, poate și în parlamentul ungar se aibă valoare încîtva zicala latină că: *vota non numerantur sed ponderantur*.

Conced că azi nu avem politiciani români activi de talia unui Șaguna, Babeș, Barițiu etc. Timpul dela 1867 încoace și mai ales lunga pasivitate nu a fost de loc acomodată, să ne dea astfel de bărbați. Decadența față de anii 60 e evidentă.

Cu toate acestea tocmai în vederea problemelor estraordinar de grele ce li-se impune deputaților români în noul parlament, suntem datori să facem tot posibilul ca în parlament să ajungă cei mai buni ai noștri.

Înțeleg: cei mai capacitați, cei cu pregătire politică mai te-meinică și ce e mai esențial: cei mai de caracter.

Așteptăm cu toată hotărîrea că în fața acestui principiu imperios vor amuți toate ambițiile mai mult sau mai puțin îndreptățite. Iși vor călca pe inimă o mulțime de auto-candidați, vor ceda locull în interesul cauzei, o mulțime de bărbați, influenți locali.

De altă parte însă așteptăm cu tot dreptul și dela comitetu, eze cutiv al alegerilor, ca la compunerea listei candidaților să se des-bare de toate conziderațiile de tovărășie, prietenie și nepotizm și să aibă în vedere numai și numai interesul mare al neamului.

Avem vre-o cîțiva bărbați distinși și cualificați și în ceata așa numiților pasiviști. Nu ar fi un act de înaltă prudentă politică, dacă fruntașii din comitet și-ar călca pe inimă și ar încerca să cîștige pentru cutare cerc mai sigur pe unii dintre aceștia?

Eu nu cred să se afle vre-un Român, care înainte de toate e Român și numai după aceea e pasivist sau nu știu ce, care chemat la postul de onor într'un moment de extremă importanță să nu-și ofere cunoștințele, mintea și caracterul firm pe altarul națiunei. — Să deie D-zeu să nu mă înșel în așteptările mele.

*

(Al doilea corb alb). În fine, după un lung interval de ani, bătrînul Mocsáry și-a aflat un urmaș, care a avut curagiul s'o spună publice, într'o broșură, că politica de maghiarizare nu duce la bun sfîrșit. —

»În general — zice Szemere Miklós în broșura sa »Tények logikája« — azi în Europa nu mai poate fi vorba de maghiarizare germanizare sau rusificare.

»Priviți, — e o pildă destul de strălucită — la Bohemia, Moravia, Dalmația și întregă Austria. Nu reușește împăratul german, ei în Posen, Țarul rusesc în Finlanda.

»In Posen împăratul Germaniei face și probe de lux; pe Friedländer acum l'a făcut baron, pentru că cheltuiește milioane în favorul acțiunii de germanizare în Posen. Pe cînd germanizarea înaintează ca racul.

»Acestea sunt noțiuni învechite și puncte de vedere părăsite....

»Religia și limba azi o respectă tot omul cult, numai cei intoleranți și barbari nu«.

Cine a avut ocazie să citească cartea lui Aurel C. Popovici apărută în zilele trecute, va fi aflînd acolo aceleași idei, constatări și argumentări, numai cît, prezentate cu un aparat mai științific, îmbrăcate în haina ce i-o poate da un bărbat politic de calitatea lui Popovici.

Nouă însă ni-e cu mult mai prețioasă constatarea, care vine din gura unui Maghiar neaoș, cum e d-l Szemere, căci din partea asta rar, de tot rar mai auzim cîte un cuvînt ca acesta.

Cînd am ajuns în societatea unor oameni amețiți de gustarea opiului, înzădar vom cerca să le documentăm cu argumentele științei, efectele desastroase ale acestei beții. Dar cînd unul din cei amețiți se trezește pe un moment din dulcea piroteală și frecîndu-se la cap, vede într'un moment lucid halul, în care au ajuns cu toții, atunci e semn, că doară-doară nu e departe momentul cînd se va împrăstia farmecul și amețeaua dulce ucigătoare a opiului și atunci vom avea cu cine sta de vorbă.

Iată de ce aflu eu de prețioasă constatarea din cartea lui Szemere. —

*

(O lacrimă în amintirea »Tribunei« din Sibiu). Se împlinesc trei ani de cînd a încetat a mai apărea acel organ, care 20 de ani a fost cîrmuitorul și pulzul întregii opinii publice românești din Ungaria.

M'am nimerit în Sibiu tocmai la apariția ultimului număr.

Chiar și acum mă cuget cu oare care emoție sufletească la momentele acelea dureroase pentru aceia mică ceată, care a azistat la prohodul »Tribunei«.

»Ce deosebire între ziua de azi și între acum 20 de ani« — îmi povestea unul dintre redactori. —

»Acum 20 de ani am fost de față, cînd a apărut primul număr. Ce speranțe și iluzii ne-am legat de acest prim număr. Și acum iată, trebuie să azist și la apariția celui din urmă«.

Și o lacrimă a brăzdat obrazul redactorului. Lui nu i-a păsas, că poate ca mine va rămînea pe drumuri fără pîne, fără a-dăpost. El simțea numai durerea despărțirii de un tovarăș vechiu, de un stindard măreț în lupta națională.

În cafenea am întîlnit o mulțime de Români — era în vremea sinodului arhidiecezan — cari nici pe departe nu priveau lucrul așa de tragic, așa de trist ca mine, care nu mă puteam împăca de loc cu gîndul, că »Tribuna« nu mai este.

Ba la unii am observat chiar și o rău tăinuită bucurie, că în fine li-s'ă delăturat din cale un obstacol mare al reușitei noului curent activist, care atunci era în creștere.

M'au asigurat acești domni, că »Tribuna« pasivistă e aceia care a pierit, dar în curînd o să se ridice în locul ei o altă foaie cotidiană, pe a cărei stindard va fi scris »activitatea«.

Va fi, va fi, mi-am zis în gîndul meu, căci nu mă lăsa amorul propriu să cred, că »Tribuna« a apus pentrucă *nu o am putut susține*, ci pentrucă *nu am vrut* să o susținem.

Azi însă după trei ani de încercări zadarnice sau zădărnicate de a pune în locul edificiului dărîmat cu atîta ușurință un altul nou, mă ispitește gîndul, că oare nu era mai bine dacă nu se făcea tabula rassa cu ce am avut până atunci, ci se străforma cu încetul vechia »Tribună« după curentele politice nouă, ivite în sinul poporului român?

Iar după conferența din anul trecut, cînd s'a decretat oficios activitatea parlamentară din partea reprezentanților aleși ai alegătorilor, organul oficios încă putea să-și scrie acest cuvînt pe stindard, fără ca cineva să o acuze de erezie sau inconsecvență.

Domnii însă cari au lăsat să apună »Tribuna« ac um trei ani azi trebuie să constate, că nu pot ridica alta în locul ei nici în Sibiiu nici în Budapesta, înzădar își vor spăla mînile ca Pilat.

E drept că greșeala lor e de bună credință, deoarece ei au crezut, că e tot atît de ușor a crea ca și a *distruge*, a *edifica* ca și a *dărîma*.

Au trecut cu vederea faptul, că »Tribuna« din Sibiiu nu mai trebuia *creată* ci *numai susținută*, pe cînd dînșii, la vreme, nu vor fi în stare *nici să creeze alta nouă, cu atît mai puțin, să o susțină*.

Acestea am fost dator să le-o spun acum, cînd îmi aduc aminte de biata »Tribuna« din Sibiiu. O lacrimă solitară îmi picură pe scrisoare, cînd scriu aceste șire la trei ani dela dispariția ei din ceata mică și slăbuță a pressei române.

CLUJUL

(Repriviri).

Iată un oraș, în lăuntrul căruia s'au vorbit atâtea vorbe, s'au făurit atâtea planuri, s'au îndeplinit atâtea fapte și care veacuri de-a rândul a fost stăpîn peste soarta unei țări nefericite: țara Ardealului.

Geologia mai puțin și archeologia puțin mai mult ne spune, că începutul ființei acestui oraș ar fi dăinuind deja de pe timpul Dacilor.

Mai tîrziu făcîndu-se Romanii stăpîni peste Dacia, cete de coloniști se așezau mai ales prin locuri de acelea, cari fuseseră cultivate de Daci sau conțineau comori naturale: mine și ocne. Faptul acesta ne spune, că e mai mult decît probabil, că bogăția de sare a pămîntului din comitatul de azi al Cojocnei, care de sigur a fost exploatată și de Daci, a atras în aceste părți pe coloniștii romani. *Colonia Napocensis* a fost prima colonie mai mare, care a întemeiat cetatea Clusa — *citta Clusa*. — Clusa avea la început drepturile municipiului, mai tîrziu însă i-s'a dat toate drepturile, ce le are o colonie. Acești coloniști însă, iubitori de muncă și lacomi după bogății au alergat în toate părțile ca să descopere bogățiile locului. Fapt, în urma căruia putem fi convinși, că locuitorii coloniei Clusa au dat și peste ocnele dela Cojocna de astăzi. De aici și numele ei. — (La început probabil a fost Clusocna — Ocna-Clujului.) — Singuratici dintre acești coloniști însă se vede, că s'au așezat în jurul acestor izvoare naturale de bogăție. Ni-o spune asta foarte clar archeologia. Așa de pildă stîlpii, găsiți la hotarul com. Pata de azi. Poate, că de atunci, să dăinuească și numele ei

de: Pata patensis. Prin secolul al 3-lea d. Cr. Clusa era reședința procuraturii »Provincia Prolissensis«.

Atit e totul mai de importanță despre începutul Clujului. E foarte probabil, că după retragerea legiunilor din Dacia și în decursul deselor invaziuni ale barbarilor, cetatea Clusa s'a prefăcut în ruine. Până în anul 1178 nu mai știm aproape nimic despre ea. În acest an însă o colonie de Sași reconstruește vechea cetate și-i dă numele tradus de »Klausenburg«. Această numire ne dovedește, că cita Clusa s'a păstrat totuș până la venirea Sașilor, deși aproape totdeauna ruinată.

Mai tirziu vin și Maghiarii, natural la mîncare deagata, căci Sașii făcuseră din ruînile cetății vechi un orașel impunător. Faptul acesta a fost în defavorul Sașilor, căci Maghiarii iute și degrabă au căutat, să-i pareze în toate drepturile. Se înțelege, că la aceasta a contribuit foarte mult și moliciunea naturală a Sasului. În 1458 regele Matia deja dă un ordin în urma căruia judele suprem are să fie ales alternativ, odată din partea Sașilor și la două oară din partea Maghiarilor. Mai departe senatul și jurații au să fie aleși jumătate dintre Sași și jumătate dintre Maghiari. În urmă Maghiarii — ei înșiși dornici de a domni numai singuri — și ajutați și de rege au scos pe Sași cu totul din administrație.

Pe timpul reformelor religionare, Sașii, cari țin mai puțin la limba și la naționalitatea lor, erau mare parte maghiarizați. Cea mai mare parte dintre locuitori au primit religiunea lui Dávid Ferencz: religiunea unitară. În urma acestui fapt Sașii unitari, dar maghiarizați s'au rupt în privința națională și religionară de Sașii din celelalte orașe. Astfel Clujul a devenit centrul maghiarismului privilegiat și îmbogățit. Nobilimea maghiară, care se răzima pe puterea drepturilor sale recunoscute de legile maghiare și-a estins supremația și asupra satelor din jur locuite toate de Români, urmași ai vechilor coloniști romani, făcînd din ei iobagi, ear din pămîntul lor avere nemeșească.

Până la 1848 nu întâlnim evenimente mai de valoare în Cluj (ung. Kolozsvár după Klausenburg); cei câțiva domni trimiși prin anul 1783 în munții apuseni însoțiți de sute de soldați pentru a prinde și a spânzura pe »tilharii de valachi« nu ne prea impoartă. E mai însemnat poate cazul din 1841/2 când D. Kemény*) cearcă, să delătore limba latină din administrație și de pe terenul instrucțiunii publice. Fapt, care i-a îndemnat pe Sași să înființeze academia de drept dela Sibiiu. Românii pe de altă parte cu tot protestul celor doi episcopi: V. Moga și I. Leményi n'au avut nici ce perde, nici ce câștiga, căci și așa limba românească era destinată morții din partea șoviniștilor dela Cluj.

Anul 1848 însă — anul jertfelor noastre zadarnice, dar anul de recreațiune morală a neamului românesc — pentru fii lui Arpad din Cluj, ear acum și pentru fii lui Moise poate fi un an de dulce amintire, dar pentru noi e unul dintre anii, de a cărui aducere aminte ne scribim. Strigătele sălbatice de: Unio vagy halál ne răsună parcă și acum în urechi și sufletul nostru se încarcă de furtună, când ne aducem aminte de fapta tirană a canaliei din Cluj, care cu forța a scos pe episcopul Leményi din sala de ședințe și așezându-l pe un scaun în stradă i-a pus un steag în mină, pe care era scris: Unio vagy halál! — Uniune sau moarte.

Să mai pomenesc ceva și de acea tinerime, care se întrecea, să-și bată joc de tot ce e nobil și cinstit imitând pe plebea sălbatică a Parisului de pe timpul revoluțiunii franceze? Oare de fapt mai merită amintire această tinerime, care-și bătea joc de părinții noștri, ba și de preoții noștri în modul cel mai necuviincios? Oare e bine, să ne mai aducem aminte, că acea tinerime l'a prins pe protopopul Verza**) cu forța de pe stradă și l'a dus în sala de ședințe a liceului și acolo l'a silit, să le asculte vorbirile »patriotice« și înjurăturile ordinare, ce le grămădeau pe capul naționalităților.

*) Vezi Istoria Transilvaniei alui G. Barițiu.

**) Vezi Ist. Trans. de G. Barițiu.

Nu! Nici o amintire. N'avem lipsă de amintiri, cînd prezentul e cea mai curată oglindă a trecutului. Poate, că nu mai e de lipsă nici să amintesc chinurile la cari au fost supuși episcopii noștri și toți aceia, pe cari soartea li osîndise, să vorbească românește. Cîte spînzurători gătise Clujul pe atunci și cîți «Valahi» au fost spînzurați. E destul să ținem minte aceste atrocități fără seamăn, fără însă de a le mai și pomeni.

În anul 1865 Habsburgii sunt în primejdie. Germania li amenință cu război. Ungurii profită de ocazie. Se convoacă dieta feudală la Cluj și acolo 278 Maghiari proclamă de validă uniunea dela 1848. Natural, că cei 13 Români, cari se rătăciseră în această dietă n'au putut face nimic pentru a zădărnici decisiunea celor 278 de șoviniști. Zădarnice au fost toate plîngerile și protestele Românilor, căci nimenea nu voia să-i asculte. Clujul li-e era dușman, curtea din Viena nu știa, cum și în ce chip și-ar putea valida interesele sale. Că totuși ce a decis, asta o știe toată lumea.

Dela acest eviniment pînă la procesul Memorandului nu aflăm evenimente mai de valoare pentru noi în istoria Clujului.

Nimicirea societății «Lulia» și în legătură cu ea alaiul aranjat de stradă, apoi «Replica» lui Aurel C. Popovici poate nu-i dă Clujului o importanță așa de mare pentru noi, ca cum îi dă procesul Memorandului. În acest proces s'a distins acea curte cu jurați, despre ale cărei isprăvi publicității români știu să povestească atît de mult. După ce s'a desființat cea dela Sibiu, fiindcă juzii erau Sași, Români și mai puțini Maghiari, guvernul nu era mulțămît cu pedepsele ce se dictase de acest for agitatorilor valahi și l'a strămutat la Cluj, pentruca asupra lor să judece asupra asupriților. Nu vreau să zic, că judecata juzilor din Cluj n'ar fi echitabilă!! Asta o zic numai memorandiștii și temnițele din Vaț, Seghedin și Cluj, cari har Domnului nici odată n'au fost lipsite de oaspeți valahi... Răul e însă, că și eu sînt Valah.

Cam asta ar fi în liniamente generale acea istorie a Clujului, care ne impoartă pe noi, dacă nu voim să ne mai oprim la multele procese de pressă, intentate ziariştilor nostri tot din trei în trei luni. Aşteptăm însă un condei mai răbdător, care să înşire pe coale întregi aceste procese. Natural, că acel condei nu se va ivi deocamdată, căci se teme şi el de juraţii din Cluj.

Drag nu-l putem avea, căci nu ne-a făcut nici un bine. Avem vre-o 6000 de Români în Cluj, dar nici unul nu poate povesti ceva plăcut despre el. Românii din jur vin la Cluj mînaţi de sărăcie. Parte mare dintre băeţii acestora se fac servitori pe la „domnii“ din Cluj sau ucenici prin prăvălii şi la fel de fel de meseriaşi maghiari. Unii dintre ei îşi uită limba îşi pierd şi naţionalitatea, se insoară cu Maghiare şi ei înşişi se maghiarizează.

Nici cu aceea nu se poate lăuda Clujul, că universitatea lui e echitabilă faţă de toţi studenţii. N'avem decît să întrebăm pe studenţii români, cari au multe de spus despre cultura şovinistă a d-lor profesori, — reprezentanţi ai culturii înalte maghiare. University Library Cluj

Aici mă opresc. Cine vrea să ştie mai mult, citească istoria Transilvaniei, pe paginile căreia obvine foarte des Clujul. Dar Românul nu va pricepe nimic despre acest oraş, dacă nu va cunoaşte contrastul dureros dintre *citta Clusa* de odinioară şi *Kolozsvárul* de azi.

V. N.

LITERATURA

Ce să facem? de Dr. Amos Frâncu,

este numărul dintii a bibliotecii despărțământului Cluj al »Asociațiunei.«

Ce să facem? — Înainte de toate, ar trăbul să cetim cartea asta, — din care am vedea ce am face noi, cînd am fi un popor harnic și am fi conștii de situația grea în care ne aflăm aci, în monarhia Austro-Ungară. Ar fi bine să se răspîndească de cătră comitetul central în toate despărțămintele Asociațiunei, (costă numai 20 fil.) de oarece un mai bun îndemn la muncă nu poate da nimic, cum dă înșirarea mizeriilor noastre de tot felul, la pag. 9—12 a cărții d-lui Dr. Frâncu. —

Reproducem, cu permisiunea autorului:

»Ținta lucrării noastre trebuie să fie: A) Ridicarea poporului grupat în două orașe și în trei cercuri ale comit. Cojocna și a tinerimii române dela universitatea din Cluj, ca viitoare conducătoare a »Asociațiunii«, și stabilirea unui contact organic între conducătorii firești și țărani români dela sate.

B) Dată fiind decadența socială, morală și materială, ce se arată în mijlocul poporului din acest despărțământ și constatată fiind apatia tinerimii față cu probleme, cari privesc întreg poporul și înstrăinarea ce se lătește între țărani și frunțașii lui, îndreptarea acestei situațiuni se poate ajunge numai prin cunoașterea exactă a cauzelor disoluțiunii, care voim s'o înlăturăm.

Unele din cauzele picipale, cari se pot tracta în cadrele »Asociațiunei«, sunt următoarele:

I. *Condițiunile* de trai neigienice mai ales în privința hranei, casei de locuit și a grijii sănătății.

II. *Neștiința* rămasă din timpul iobăgiei, care se pronunță mai ales în analfabetism (în unele părți peste 90%), credințe deșarte ca pedeci a muncii, desorientarea în afaceri de drept, necunoașterea trecutului și lipsa de aspirațiuni pentru viitor, stricarea graiului și portului strămoșesc, pierderea cîntecelor și gustului artistic moștenite și lipsa unei literaturi populare.

III. *Mizeria*, care urmează mai ales din: a) reaua economie, care nu ține seamă nici de cele mai elementare reforme, nu ia în samă rezultatele comasării, depărtarea geografică dela orașe, deosebirile între configurațiuni muntoase și câmpene, necețitatea economiei de vite și a sporirii și schimbării nutrețelor, lipsa grădinilor de legume și de pomi și folosul stupăritului; b) nelucrarea iarna; c) lipsa de instrumente moderne agricole și nelucrarea conformă a pământului; d) lipsa spiritului de asociere și de organizare; e) încheierea afacerilor cu mijlocitori în loc de consumatori; f) procese țărănești fără rost; g) exploatarea prin scribi și semidocti; h) lucs în viață și la înmormântări; i) îndatorirea neproductivă la mai multe bănci consecutiv și cămătăria fără suflet; k) părăsirea portului original țărănesc și înlocuirea lui cu fabricate fără preț; l) lățirea crimelor; m) pagubele dese de foc; n) lipsa de instituțiuni filantropice (orfani, bătrini, cerșitori, orbi, surdo-muți); o) lipsa unei industrii pentru prelucrarea produselor agricole și în legătură cu agricultura țărănească și lipsa unui comerț pentru valorizarea produselor agricole și a industriei de casă.

IV. *Demoralizarea* masselor: a) prin alcool; b) prin concubinate; c) prin boale infecțioase.

V. *Slăbirea clasei* intelectuale și a curentului cultural în mijlocul poporului nostru.

VI. *O fatală neîncredere* între conducerea firească și popor.

C) *Combaterea* acestei decadente se poate încerca prin o viuă și continuă propagandă făcută; a) cu graiu viu prin conferențe publice, predici și căzani; b) în scris prin biblioteci populare stabile ori ambulante, lățire de ziare și tablouri potrivite; c) prin pildă vie a conducătorilor poporului, mai ales a preoților și învățătorilor; d) prin instituții create pe baze sociale; e) prin premii pentru lucrători și lucrări vrednice; f) prin spriginirea conștiință a instituțiilor ezistente ale poporului.»

Da! Așa să facem!

— V. Mol. —

*

Ursu Broină, de Dr. E. Dăianu.

E o conferință, ținută de protopopul Dr. E. Dăianu la adunarea despărțământului Hida-Huedin al »Asociațiunii«, pe care autorul a dăruit-o bibliotecii despărțământului Cluj al Asociațiunii, iar aceasta a tipărit-o într'o cărticică, care formează al 2-lea număr din biblioteka despărțământului.

Intr'o limbă frumoasă și populară d-l Dăianu povestește viața curată și plină de virtuți a zugravului român,

Ursu Broina. Pe lângă această istorioară mai sunt alăturate 1) o introducere interesantă și însuflețită, pe care a adresat-o conferențiarul celor veniți să asculte conferința Dumnealui și 2) o istorioară, ce se leagă de slovele I. H. S. scrise cu sapa în chipul unui șanț pe »Coasta scrisă«, ce se ridică deasupra satului »Giulatelec«.

Ursu Broina e însă istorioara, care te atrage mai mult. Figura lui impunătoare de moț, sufletul lui curat, dragostea lui față de D-zeu, stăruința lui la mumcă și largul lui simț altruistic, care-l îndeamnă să-și jertfească timpul și averea pentru binele oamenilor.

Nu pot să las necitate cite-va rinduri din scrisoarea, ce o adresează Ursu Broina împăratului Iosif, scrisoare, în care se plînge »Preainălțatului și de D-zeu Luminatului și Bunului, Credinciosului împărat Iosif«... cum Ungurii din Cluj au stricat mănăstirea zidită de el pe proprietatea satului *Stoborul*, peste care era stăpîn »domnul Rádai Mihaiu« și îl roagă, să-i dea slobozenie, s'o zidească din nou.

»...Doamne împărate, mă rog la prea milostiv și înălțatul și blîndul și de Dumnezeu înțelept și luminatul împărat, să-și facă milă de mine, ori să poruncească și să mă slobozească, să o mai zidesc, ori să-mi dea mie locul, să mă hrănesc în ceastă lume.

»Dela Bro(i)nă Urs plecată închinăciune cătră împărăția ta cu genunchele până la pămînt și să fie Dumnezeu cu împărăția ta.

Bro(i)nă Urs,
din varmeghia Clujului
ce din sus, din satul
acesta *Stoborul*«.

Am reprodus aceste șire, — părindu-ni-se a vedea în ele, tabloul drăgălaș a zugravului Broină, care și-a purtat povara zilelor pe la anii Domnului 1750—1800. —

Cartea costă 30 fil. și se află la tip. »Carmen« în Cluj.

— N. —

*

Călindarul dela Cluj pe 1906 este nrul 3. al bibliotecii desp. Cluj. Se vinde cu micul preț de 14 fileri, la tip. Carmen. Pe lângă partea tehnică și cîteva profetiri de timp, pe lunile singuratece, — profetii cari denoată talentul de profet a vre-unuia din redacția »Rêvașul«, cari n'au însă pretenția de a se și împlini, — aflăm

reproducerea unei novele de Sadoveanu, bună și pentru popor, — zece sfaturi foarte înțelepte, — pentru poporul ajuns de furcă cu legile și advocații, un raport despre serbările dela Sibiu, slab, — în sfârșit, 10 sfaturi, cari au menirea de a înstrăina pe țaran de beutură, n'au însă calitatea de a o putea face.

Cu înșirarea zilelor de târg mare în orașele din părțile noastre, — călindarul se încheie, de oarece și menirea și pretențiile lui sunt modeste. —

*

Răsunet la înaugurarea muzeului, adaos la discursurile prezidentului Asociațiunii, d-l *Iosif Sterca Șuluțiu de Cărpeneș*, rostite la 19 și 20 August 1905.

Cuprinde câteva voci de pressă, despre serbările din Sibiu, și înaugurarea muzeului. N'us de valoare. — Are însă broșura o parte foarte valoroasă, — partea II-a, — ce poartă titlul de »Furtuna în Munți«. Sunt amintiri înduioștoare din epoca furtunoasă a sfortărilor noastre pentru libertate. — Amintiri, scene, — publicate fragmentar, — cari completează însă cele scrise în memoriile autorului și în alte locuri, mai ales la biografii. »Memoriile« d-lui I. Sterca Șuluțiu, — durere, uitate și dispărute din circulație, privesc înduioșetor la »Asociațiune«, și așteaptă zădarnic o reeditare și o completare, cu date cistigate mai târziu.

Dar și mai zădarnic așteptăm noi, nepoții, — cari mai avem »o lacrimă fierbinte« pentru amintirea mărețului și înduioșetorului trecut.

*

La unirea bisericii românești, de Dr. Ștefan Pop. — O broșură quart, de 80 pagini, — tipărită la Baia-mare, prin 1893. — Cuprinde o mulțime de acte și date, referitoare la Unire, — toate în grai de polemie, cu D-l G. Popovici din Lugoj, care aflase de bine să strice iubileul fraților uniți din 1900, — publicând un istoric al unirii cu Roma. —

Preoții și istoricii se pot interesa și de cartea D-lui Popovici și de a D-lui Pop, — despre care scriem. E o carte alcătuită cu pricepere și zel, și multă muncă. — Se vinde la autorul ei, pentru 1 cor. plus porto.

*

Un capitol din istoria ziaristicii românești ardelenne (*Gheorghe Barițiu*) de Dr. Ioan Lupaș. — O frumoasă conferință, scrisă în cea mai frumoasă limbă românească. A fost citită în sala »Muzeului Național« din Sibiu, la 18 Febr. a. c. S'a tipărit apoi în revista »Transilvania«, iar acum s'a tipărit în broșură, deschilinită, — ca al doilea număr a bibliotecii desp. Sibiu al »Asociațiunei«. Ne arată munca uriașe a lui Barițiu, săvârșită în interesul gazetăriei noastre, luptele și suferințele lui, — dând o icoană luminoasă despre caracterul marelui bărbat, despre zelul și energia lui. —

Ciștigăm apoi o icoană întreagă, despre eforturile mari ce s'au întreprins la înființarea gazetăriei românești, despre luptele și decepțiile multe, și teama continuă să nu peară de frig puișorul golaș, — presa noastră, — căreia nici azi, la șeptezeci de ani nu 'i-au crescut penele, care nici azi nu poate să zboare, — ci este silită să stea ghemuită în cuibul puțin plăcut a subvențiilor unora ori altora. —

Noi recomandăm tuturor să citească broșura D-lui Lupaș, întregindu-și prin asta cunoștințele despre duiosul nost trecut.

Se află la »Asociațiune« în Sibiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj *

Românii și vetero-slavii, de Radu Cupariu, prof. gimn. Beiuș 1905. O broșură de 23 pagini, — îndestulitoare de altfel pentru ca să ne îngrozească cu o lucrare bună, dar scrisă în o limbă vetero și neo-slavă, — încrucișată cu limbă maghiară, și adusă în concubinată cu limba românească.

La început ne spune o dorință generală a tuturor, să ne unificăm limba. — Foarte bine, dar limba asta să nu fie aceea pe care o scrie dl Cupariu, — cu fraze ca, (pardon că spicuiesc pe nimerite): *lipsă »strigătoare la cer«, »că abea se află vre-un auctor de acolo, (în România,) a cărui op ar fi Românii în stare să'l cetească neconturbat fără dicționarul lui Șăineanu, și nu e a se uita«* — apoi: *să prescurtăm timpul acesta, ce vom putea ajunge așa«, »suntem în mare nevoie cu slovenisme,«* etc. etc.

Lăsăm la discuție teza ce o pune D-sa, făcând o asemănare între limba vetero-slavă și limba maghiară, — apoi între aceste și limba română, dorind a documenta, că aceste popoare au locuit împreună în Panonia cam pe aceleași

vremi, prin urmare nu-i adevărat că Românii s'ar fi strecurat din Balcani în fericita Ungarie, după venirea Maghiarilor. — Dar și aci te bruschează mereu cu fraze barbare și imposibile, ca »Wolf documentează prin mărturia limbei maghiare«, »că aceștia-și (?), Slavi au șezut (?) și în Dacia-Traiană«, „e o mare pierdere științelor“ »După Wolf treaba stă așa« „au șezut aici ca păgîni“ „pe piceor de război“ „limba gotică a murit, s'a amuțit“, „contopinduse în un-gurime cu totul“, „cuvinte fără seamă multe“ ș. a. m. d. greșeli multe, fără seamă.

Noi știm, că dl R. Cupariu a luptat cu multe greutateți până ce și-a însușit cît de cît limba românească; — o știm și aceia, — că mai bine nu va învăța-o nici odată, — dar totuși, — multele greșeli din broșurica de față ne denoată mai multă neglijență decît neștiință. — Eu, ca fost elev a d-lui Cupariu, nu pot să-i dau pe lucrarea d-sale altă notă mai bună decît — secundă. —

Înțeleg: — în ceia ce privește limba.

— Sir. —

*

»Biblioteca copiilor«. Vol. I. de A. O. Maior.

E o carte apărută de curînd în editura «Lucaefărului». Conține istorioare drăguțe, partea cea mai mare traduse din nemțește și franțuzește. Le recomandăm pentru conținutul lor interesant și mai ales pentru limba ușoară și frumoasă, în care sunt scrise.

Costă 1 cor. 60 bani și se poate procura dela »Lucaefărul« din Pesta.

N.

*

La redacție primim următoarele reviste și ziare: »Mihail Eminescu«, »Viața Românească«, »Revista Idealistă«, »Lumina« (Bitolia), »Junimea Literară«, »Lucaefărul«, »Familia«, »Tovărășia«, »Muza Română«, »Cuvîntul« (Galați), »Poporul Român«, »Unirea«, »Revista Bistriței«, »Deșteptarea«, »Transilvania«, și »Bunul Econom«.

Despre: »Revista Idealistă«, »Lucaefărul«, »Tovărășia«, »Junimea Literară«, »Mihail Eminescu« și »Muza Română« vom scrie în nrul următor.

*

»Viața Românească« e titlul revistei științifice-literare, ce apare la Iași. Revista aceasta se ridică deja cu numărul prim, între celelalte reviste, atât prin direcțiunea științifică și sănătoasă, cât și prin conținutul foarte valoros. Incepînd dela cuvîntul cătră cetitori și până la cea din urmă notiță bibliografică, e lucrat cu cea mai mare conștiințiozitate și competență.

Cuvîntul cătră cetitori este merit să ne deștepte mai multă atențiune pentru manifestările psihice spontane și viguroase ale poporului, care să nu fie talpa țării numai cînd să dea dare și cătane, fără să fie într'adevăr izvorul tărilor noastre și în cele psihice. E vorba să se introducă și în manifestările noastre psihice criticismul sănătos, prin care să primim tot ce e bun dela popor și dela străini și să delăturăm tot ce ne-ar altera personalitatea noastră etnică. E vorba să se dea timbrul personalității specifice românești tuturor manifestărilor noastre, deoarece precum între indivizi numai o personalitate bine distinctă poate avea influință, tot așa și între popoare numai personalități bine distincte pot să-și impue un rol cultural și politic dătător de ton.

Direcțiunea asta, propagată în introducere, trece ca un fir roșu prin tot conținutul bogat al revistei. D-l Ibrăileanu ține să mai esplice încă odată noima „poporanizmului“ în *cronica literară*. Tot de acelaș criticism e pătrunsă și lucrarea „Dela M. Kogălniceanu la d-l Maiorescu“ sau spiritul critic în cultura românească.

De foarte mare folos e studiul d-lui P. Bujor „Folosele studiului Biologiei,“ biologia fiind știința importantă, ce ar trebui consultată până și în chestii de morală și justiție. *Istoria și critica literară* de d-l A. Philippide. Se dau unele criterii, de cari să se țină cont la încredințarea catedrei de istoria literaturii române dela universitatea din Iași.

În revista aceasta chiar și cronica face într'adevăr fală științei. Anume: P. B. și Dr. P. Bogdan scriu cronica științifică (din țară și străinătate), I. Botez cronica peda-

gogică (studiul limbilor), C. S. cronica internă (foamea constantă și chestia agrară), C. Stere cronica externă (urmările războiului ruso-iaponez, revoluția din Rusia). Apoi aflăm o mulțime de recenzii asupra cărților și asupra revistelor, mișcarea intelectuală în străinătate, toate, până într'un cuvânt, scrise foarte conștientios și științific.

Partea literară e reprezentată prin individualitatea puternică artistică a lui M. Sadoveanu (Pustiul, nuvelă), prin d-l N. Gane (Cum am început să traduc pe Dante), prin d-l A. Stavri (Ursitul, o baladă cu subiect poporan). De cuprins literar și științific mai sunt încă, Cântarea pătimirii noastre de d-l C. Șărcăleann, impresiile Domniei Sale, ca impresiile generației mai nouă din Țară, sunt de bun augur pentru cei de aici și sunt caracteristice și pentru fondul poporanist al revistei. Se publică încă de d-l C. Botez: Poezii inedite de Conachi; P. Nicanor & Comp. Miscellanea, scrise cu spirit. Felicităm pe directorii revistei dnii C. Stere și P. Bujor.

Vi.—Mu.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am primit la redacție — dar prea întârziat pentruca să fi putut scrie despre ea, în nrul acesta, — broșura:

Foiletoane, de Mihai Teliman, — edate de societatea academică Junimea, Cernăuți, 1906. Prețul 2 cor. 160 pag.

In munți.

— Mai spune moșule, mai spune, că glasul D-tale cuvîntează numai vorbe frumoase. Iți mai aduci aminte de vremile dela patruzeci și opt?

— O dragul meu, da cum să nu-mi aduc aminte! Parcă ar fi fost numai eri....

Coasa aluneca cu grabă prin iarba rară și uscată a muntelui.

— Mă mir de D-ta moșule, cum poți cosi așa de bine acum la bătrînețe.

— He, He! domnișorule aș putea cosi și oameni nu numai iarbă.

Deodată cu cuvintele ăstea bătrînul își furișă ochii săi mari la mlne, ochi în cari se vedea parcă isbucnirea unei flacări.

— Vezi D-ta munții ăștia Domișorule? Vezi pădurile ăstea de brad și de stejar? ăstea după dreptate ar trebui să fie ale noastre. Dar cum în Țara asta nu poate fi vorba de dreptate....

Ochi bătrînului deveniau parcă tot mai aprinși și fața i-se învăluia într'o roșiață, care trăda nemulțămire și parcă și un dor aprins de răzbunare.... Coasa vijia prin iarba rară și uscată... Dinspre mează-noapte bătea un vînt războinic, care îndoia virfurile brazilor din munte... Un freamăt puternic de codru reimprospăta vremile trecute cu toate chipurile ei. S'auzia parcă vijitiul pașilor vitejilor, cari luptau pentru neam și moșie, s'auziau parcă glasurile lor puternice, cari făceau, să tremure munții și dușmanii, cari îndrăseau, să-și pună piciorul pe plaiurile străvechi ale noastre...

Deodată coasa se oprî. Bătrînul se uita la mine. Cu pletele-i albe, cari se lăsau încet pe umerii-i gîrboviți de vreme și cu fața-i blindă învăluită în razele aprinse ale

soarelui, care tocmai se pregătia se apună, părea un patriarh, îmbătrânit în virtuți....

— He! He! domnișorule la patruzeci și opt erau alte vremuri. P'atunci pădurile ăstea erau ale noastre și nu trebuia să plătim atîta bir pentru cercuri și ciubere și aurul era al nostru, nu era al străinilor. P'atunci eram și noi tari și nu ni-era teamă de străini. A auzit poate domnișorul de unul Vașari, care era căpetenia Ungurilor și pe care l'am omorît eu....

— D-ta l'ai omorît?

— Chiar eu. Aveam o pușculiță, cu care culcam la pămînt pe ori cine-l țintiam. La Mărișel am dat față cu Vașari, pe care mi-l'a arătat o nevastă. Eu l'am luat la ochi și l'am culcat la pămînt.

Ungurii aflînd de moartea lui Vașari au trimis pe unul Otvoni, dar și ăsta era s'o pățească mai tot așa ca Vașari a avut însă noroc, că v'o cîțiva Români blăstămați l'au scos din primejdie. De altfel cătanele lui au fost aproape toate omorîte... He! He! domnișorule cîtă moarte s'a făcut atunci... Coasa asta-i udă de apă, dar coasa ce o aveam p'atunci era udă de sînge. Pe mulți străini i-am trimis cu ea pe lumea cealaltă!

— Ș'acum tai iarbă cu ea!

— Iarbă uscată și rară... sărăcie domnișorule. He! He! a murit lancu...

— Și cu el și vitejia munților!

— Acum nu mai avem oameni ca el!

— O să învieze moșule!

— E mult domnișorule până la înviere!...

Un oftat adînc curmă vorba bătrînului. În ochii lui se zăria jucînd flacăra unui dor păgîn de zăzbunare. Mînile-i sbîrcite, dar vîjnoase tremurau pe mînerul coasei... Vîntul vijlia răsboinic sbiciuind fără cruțare brazii și stejarii... Soarele se strecurase în alte lumi, ear dinspre mează-noapte se ridica grabnici o ceață de nori negrii, plini de foc și apă.

— Să întrăm în colibă domnișorule, că ia se pregătește de ploaie... Vezi pe o vreme ca asta am dat năvală odată asupra vrășmașilor. Și i-am biruit, pentru că D-zeu era cu noi. Fulgera și tuna, iar ploaia cădea ca vărsată cu ciubărul și cu toate astea noi aruncam cu bolovani, tră-

geam cu puștile și coseam cu coasele, până cînd dușmanii o tuliră la fugă ciopîrțiți aproape pe jumătate...

O colibă mică și sărăcăcioasă era locul de odihnă al bietului bătrîn. Din prag se vedea largul munților cu coastele și piscurile lor privind posomorite spre locuințele pline de săracie ale acestor oameni străini în țara lor...

În mijlocul colibeii erau trîntite vre-o cîteva cercuri și doage:

— la din astea trăim noi domnișorule. Trebuie să muncim ca robii de dimineața până sara, ca să ne cîștigăm o bucată de pîne. Uite sunt bătrîn și-mi tremură mîinile pe custură, dar n'am ce face, trebuie, să muncesc înainte. Poi-mîne trebuie, să plec la țară...

— Da pentru cine muncești D-ta moșule? Par că ai fi numai singur...

Bătrînul zimbl.

— Român și numai singur! Am vre-o șeaisprezece nepoți... Acum nu vin pe la mine, fiindcă-i vremea urtă... Altădată nu mă mai scap de ei.

Deodată fruntea bătrînului se posomorî. Crețe dese se vedeau pe ea, ca tot atitea expresiuni ale gîndurilor și grijilor, cari îi agitau creierul.

Obrajii par că erau mai sbîrciți ca mai înainte, pletele îi tremurau pe umeri. Ochii îi scăpărau. Se vedea în ei pornirea unei furtuni. Fără să vrea înșin: Munții noștri aur poartă, noi cerșim din poartă 'n poartă... două lacrimi îi alunecară dealungul obrazilor aprinși.

— Ce ai moșule? De ce plîngi...?

Bătrînul tăcu. Privirea lui înduioșată se pierdea înspre creștele munților. L'am înțeles, cetiam din ochii lui, simțeam, ca el plînge soarta țaranilor noștri de azi, plînge nevoile lor, plînge moșia noastră înstrăinată, plînge pădurile pierdute, plînge jalea vieții noastre de acum.

— O! vezi d-ta — suspina el — pădurile ăstea ne da curaj de luptă, scut de apărare în contra vrășmașilor și... hrană. Acum nu mai sunt ale noastre, ni li-au luat străinii, iar noi trebuie să plătim bir greu pentru lemn. Ia vezi cercurile și doagele ăstea le-am făcut din lemn cum-părat. Poi-mîne plecăm treizeci de înși la țară, plecăm printre străini, să cerșim mila lor, iar ei să ne înjure, să ne huiduească, fiindcă vorbim limba noastră și ne purtăm portul nostru...

O tristeță nemărginită se vedea pe fața bătrînului moț. Mă durea inima uitîndu-mă la el. Aș fi vrut să-i ajut. Simțeam în mine o pornire nebună de a sugruma pe toți apăsătorii acestor apăsăți, aș fi pornit toți munții cu toate armatele lor de brazi și stejari să ne răzbunăm. Dar fiororasa realitate mă opri în loc. Eram neputincios, nu putui, decît să ingin:

— Nu mai fi trist moșule, mîngăie-te, că va veni cîndva și vremea noastră. S'or întoarce iară vitejiile trecute... Iancu va învia, Axente va întineri, Buteanu auzind buciumul munților se va trezi și el... Cîmpenii, Mărișelul și întreață coroana asta de munți va răsuna de strigătele noastre de veselie... Ș'atunci după vînt nu va mai fi furtună... vom avea drepturi și moșie...

Fața Moțului se însenină, dar par că mai aștepta ceva, vrea par că să știe ceva mai mult.

— Dar aceasta vitejie moșule nu va mai fi vitejia armelor, ci vitejia virtuții și a păcii. Iancu nu va mai fi conducător de cete înarmate, ci conducătorul tuturor moșilor, cari pacinic se vor lupta pentru recîștigarea moșiei lor. Buteanu se va trezi la buciumul pacinic al luptei cinstite. Acum s'au shimbat vremile de demult. Azi cartea și dreptul sunt armele noastre cele mai puternice, iar dreptatea biruința noastră...

Cu o față încununată de cea mai expresivă bucurie bătrînul Moț sări de pe scaun, alergă spre mine, mă îmbrătoșă cu brațele-i tremurînde, și mă sărută pe frunte.

— D-zeu să-ți ajute domnișorul și să-ți lumineze calea.

Numai aștia putu zice, celelalte vorbe îi muriră pe buze, iar ochii i-se scaldau în lacrimi.

Toată scena asta mi-se părea duioșia unei doine, pe care o vedeam cu ochii.

În jur coliba sărăcicioasă, afară munții uriași, mîndria Ardealului, în minte amintirea dulce a vremilor trecute și țesătura vrăjită a viitorului, iar în față bătrînul Moț cu chipul lui impozant, cu pletele lui cărunte, cu vremea lui trecută, trăită în avînturi de vitejie și cu bătrînețele lui de acum, pe cari și le trăiește în sărăcie și jale...

Total, totul era o doină...!

V. Nițescu.

Din viața publică maghiară.

Un motiv, că rezistența noastră față de Maghiari e mai slabă, decum ar fi de dorit, este și faptul că nu li cunoaștem. Când am vedea ciți străini s'a adunat la cîrma țării noastre, folosindu-se de slăbiciunea Maghiarilor, cărora le place să fie lingușiți, — am dezvolta cu îndrjire o acțiune și mai simțită, să se măture în sfirșit pleava de renegați năpădiți din Galiția, — cari ne duc țara la ruină.

Spicuum din lista lungă a renegaților și eternizăm pe coloanele revistei noastre numai pe nimerite.

La pressă aflăm și pe următorii domni: *Rákossy* (fost Kremser) șef la »Budapesti Hirlap«. *Legrády* (f. Pollák) șef la »Pesti Hirlap«. *Surányi* (Schwarcz șef la »Pesti Napló«. *Sümegei* (Kohn) șef la »Magyarország«. *Ronai* (Roth) șef la »Független Magyarország«. *Erdöss* (Eibenschutz) șef la »Egyetértés«. *Vészi* (Weisz) șef la »Budapesti Napló«. *Heczke* (Sebele) șef la »Magyar Hirlap«. *Eötvös* (Silberstein), *Mezei* (Grünfeld Móríc) apoi: *Wodianer*, *Falk*, *Salusinszky* și droia de perciunați din redacțiile de mai sus și a celor neamintite.

In literatură (pe nimerite):

Herczeg autor dramatic și romancier (f. Herzog). *Doczy* poet (Dux), *Fraknoi* istoric (Fränkl), *Ballagi* autorul dicționarelor cu numele lui (Bloch), *Hunfalvy* etnograf (Hunds-dörfer), *Horváth* poetul (Horovitz), *Ipolyi* istoricul (Stummer), *Körösi* statisticul (Haiduska), *Ortvay* istoric (Orthmayer), *Rákosi* novelist (Reidl), *Toldy*, poet (Schedel), *Marazali*, istoric (Morgenstern), *Vámbéry*, etnograf (Wamberger) etc.

Științe și arte: Pictorul *Feszty Árpád* (f. Rehrenbeck), teatralistele *Fáy Szerén* (Jaiteles), *Helvey Laura* (Schweitzer), prof. de universitate *Frideric Korányi* (Kornfeld), profesor de univ. *Carol Kétly* (Kettl), pictorul *Munkácsy* (Lieb), sculptorul *Maczay* (Muderlak), pictorul *László* (Laub), dir. de teatru *Ditray* (Himmelstein), subreta *Ilka Pálmay* (Petras), sculptorul *Zala* (Mayer) etc. etc.

La politică: conții *Batthányi* (Wasserberg), fostul ministru *Szende* (Frummer). conții *Sztáray* (Wenzelin), consi-

lierul de curte *Zsedényi* (Pfannschmidt, șeful secției de maghiarizare a numelor *Simon Telkes* (Rubinstein), ministrul *Polonyi* (Polátsek), deputatul *Visontai* (Weinberger), dep. *Morzsányi* (Brezlieka), dep. *Heltay* (Hofer), fostul preș. a part. kossuthist *Irányi Dániel* (Halbschuh), dep. *Enyedi* (Eisenstädter), dep. *Gajári Géza* și *Edmund* (Bettelheim), viceprimarul capitalei *Rozsavölgyi* (Rosenfeld), bătrînul dep. *Szederkényi* (Schönagel, *Darányi* (Dornfeld), apoi *Wekerle*, *Wlassics* etc. etc. la înfinit.

Am înșirat, — să ne pricepem bine, abia o disparență părticică din tabăra uriașe a renegaților, cari se fudulesc în posturile cele mai bune și mai de frunte la noi; a căror strămoși au apărut însă patria cu sîngele lor, — poporația băstinașe pleacă spre America.

Maghiarii aproape n'au classă inteligentă, națională. A lor e classa mijlocie, — care e ramolită însă și îmbătată de șovinism, apoi exploatată de ovrei.

Cei mai de frunte din mica ceată a inteligenților adevărați maghiari, cari mai duc un rol în politică, ne prezintă starea tristă a întregii cete.

Apponyi, tipul adevărat maghiar, cu lipsa totală a convingerilor proprii, a statorniciei, care a început-o în tabăra mamelucilor, și-a format apoi partid mai radical, s'a întors apoi de nou la mameluci, — apoi iarăș separat, pe urmă azi, cosuthist, *Apponyi* poate servi de model tinerimei maghiare, care să se ferească în viitor de a-l urma.

Bánffy, omul fără credeu, — gata a-și vinde neamul ori a-l forța să se revoalte pentru a fi măcelărit; — fără credință, fără milă și fără cruțare, — care nu alege armele cinstite dintre cele necinstite, — viclean, lacom și laș, — iată icoana lui *Bánffy*, vulpoiul, politicianul tipic maghiar.

Andrássy, retrogradul? *Kaas Ivor*, hăbăucul? *Zichy*, pătimașul? Cu astfel de oameni se reprezintă țara băstinașe în turma de venetici dela cîrmă?

Sermană țara! Ivirea acestor figuri în viața publică, — arată locul de unde se începe sfîrșitul tău.

— Straja. —

Vai celor ce asuprese*).

Și par'că eram mort de mult, de mult... Cît voi fi zăcut sub cea mucegăioasă piatră de lângă zidul cimitiriului, nici că mai știu.

Atîta știu numai, că în una din nopți o lumină roșiatică umplu mormîntul în care zăceam, pătruzîndu-mi ore bitele afunde cu foc, iar un glas surd străbătî cu înfiorata adormitele urechi, strigînd cu un fel de blîndeță mustrătoare: »Ian scoale-te, trîndavule: jumătate de veac de somn e destul și pentru cea mai zbuciamată ființă; vino, de mai vezi încă odată lumea ce ai părăsit-o!»

Și lucru ciudat! Îngălbenitele mele oase simțiră de nou fiorul vieții; încheieturile discompusului schelet începură iar a funcționa, și răsîmîndu-mă cu ascuțitele oase ale minilor de niște colțuri de sicrie, ce străbăteau din părășii mucezi ai cripei, sări afară.

Pe piatra răsturnată a mormîntului meu ședea Satana și fuma.

— Bine ai venit în lumea respirării, îmi zise el, strîngîndu-mi dreapta! Ce mai faci amice? Cum te afli în nou-ți locaș?

— Mersi, bine și nu prea, răspunsei eu melancolic. A zăcea între patru părăși umezi, fără respirare, în vecinică noapte, fără alt amic decît mucegaiul, e soarte cam viermănoasă, prietene.

*) Din cartea d-lui Mihai Teliman sosită la redacție și anunțată la rubrica literatură, reproducem această schiță, ce pare a completa novela de Maxim Gorki »Satana în voiaj«, din nrul 1 și 2 al »Orizontului«. Dorînd să scriem o recenzie mai lungă asupra cărții, din lipsă de spațiu am lăsat-o pentru nrul viitor.

Satana rise cu hohot infernal și replică malițios:

— Vra să zică și tu te-ai schimbat? Te știam de alta băiat de vecinic umor, cu mii de idei săltărețe. Ei și acuma așa trist? Ți-ai pierdut dispoziția? De alta ridea o lume întreagă de glumele tale și acum să nu fie oare nimeni, care să ridă de înfățișarea ta afară de mine? S'a stins tot duhul hazului și din tine și numai uniforma ast' de oase ți-a mai rămas? Frumoasă metamorfoasă!

— La aceasta m'ai trezit din liniștea uitării? La ce verși veninul ironiei peste cel nenorocit? De cei morți se vorbește numai de bine, cum știi; a defăima și amări avem dreptul numai pe cei vii. Cel puțin pe vremea mea se ținea lumea de acest obicei, mai ales însă funcționarii mai mari dela cirna politică, cari se hrăneau din această cinstită meserie. Tu cum se vede pari a'i întrece. Au nu cumva ești guvernor?

— Se vede că ești cam de mulțisor mort, căci de alta n'ai dovedit atîta ignoranță în ale istoriei mai recente. De o sută de ani încoace administrez Buchenchina, țara urșilor. Pacea și liniștea, cari dominau în acel colț de pămînt, sînt duse și azi zavistia ascutește iar' ruginitile-i arme, spre a duce spaimă în coliba cea mai depărtată; căci tu știi că aceasta e meseria noastră.

— Și cum de ai ajuns la cîntea de guvernor al Buchenchinei? întrebai eu.

— Simplu, amice. Infernul are un drept istoric asupra acelei provincie. Și iată pentru ce. La zidirea lumii, Atotputernicul gătise aproape tot pămîntul și numai Buchenchina nu era încă terminată. Lui D-zeu i-se sfîrșiră adică banii și lucrul remase baltă. El se adresă deci cătră mine cu rugarea să-i fac bine cu suma de care avea lipsă. M'am declarat gata, se 'nțelege însă că numai sub condiția, dacă îmi va da ca ipotecă întreaga Buchenchină, ceia ce s'a și întîmplat. Drept apendice al contractului am mai adaos, ca în caz dacă banii nu mi s'or înapoia la termin, contractul să rămie răsufflat și eu să am dreptul a guverna însu-mi provincia după bunul meu plac. Întîmplarea mi-a fost prielnică și acum guvernez țara de vre-o sută de ani și mai bine.

— Trebuie să fi isprăvit minuni? adaosei eu.

— Sînt mulțămît, nu-i vorbă. Dacă n'ai ceva mai bun în program, hai să dăm o mică raită prin țară, ca să-ți arăt cele ce le-am făcut. Noaptea e frumoasă și ar fi păcat să o pierdem aice între cruci și glas de bufniță. Tu, ca

redactor, care te-ai ocupat amănunțit cu starea politică a Buchenchinei, vei pricepe lesne schimbările ce le-am îndrumat.

— Sint gata, repliaci eu.

— Bine, response Satana, hai să pornim.

Și în acelaș moment se rădică un vînt ca un orcan, urcîndu-ne pe aripele sale sus în văzduh pînă la înălțimi amețitoare. Cam la mijlocul țării ne oprîm, așezîndu-ne pe doi nouri negri, ce se iviră la picioarele noastre.

— Uită-te frate, zise Satana, aceasta e țara mea. De acolo de unde zărești în albastră depărtare frunțile Carpaților învălitate în turban de zăpadă vecinică pînă jos în văile mănoase ale Prutului și Nistrului, se ascultă azi porunca mea. Așa că-i mîndru petec de pămînt?

— Frumos din cale-afară, responsei eu uimit de orbitoarea priveliște. Și ale cui sint aceste păduri seculare, aceste plaiuri poetice, aceste moșii bogate și bine cuvîntate de fire?

— Odinioară au fost toate românești, azi însă au intrat aproape toate în minile cămătarilor jidovești? Vezi colo pădurile fondului religionar? Uită-te cum să devastează una după alta. Eu am calculat cu siguranță matematică, că dacă aceasta economie va dura mai departe, precum am început-o, prefac Buchenchina peste scurt într'un pustiu fără apă și vegetațiune, și aceasta îmi este ultima și primordiala țintă. Mai ajung eu și alt scop nu-i vorbă. Banii țării, averea națională intră în mini de oameni fără patrie, cari odată îmbogățiți, lasă țara suptă și locuitorii lipiți pămîntului, ear omul sărac e unealta cea mai aptă a infernului. Mă nțelegi acum?

— Dar moșiile cum se pierd? întrebai eu.

— Am eu meșteșug și pentru aceasta. La ce ar fi jocul de cărți, banchetele, bacchanalii și alte lucruri dacă nu spre a-i aduce pe proprietari la sapă de lemn? Numără azi cîți proprietari mari indigeni mai ai și te vei mira. Abia la vr'o 50 din sutele ce erau odinioară.

Eu începui a calcula și mă încredințai despre înspăimîntorul adevăr.

— Nici cu proprietatea mică nu stă altmîntrelea. Eu i-am făcut pe cei mai mari nesățioși și lacomi, i-am înzestrat cu sute de patimi, cari reclamă bani. Și de oarece cei mari nu produc trebuie să producă cel mic. Biruri peste

biruri se impun. Acum am de gând a crea perceptorii și în noui, căci a le mai sporî pe pământ, mă rușinez însu-mi. Astfeliu poporul muncitor emigrează la America, unde piere fără preot, intrînd drept în iad, unde îmi mărește oștirea mea.

— Înțeleaptă introducere de a cîștiga pröseliți, adaosei eu; cred însă că cu timpul nu va ajunge; oamenii s'or încumînți, se vor uni și atunci va seca isvorul din care sörbi.

— N'ai grijă! Singele omului e născut din patime, cari pelegrinează cu dînsul pînă la mormînt. Iar ce s'atinge de luminare și învățatură, am grijit ca cei chemați a o dă să nu fie uniți între olaltă. În ultimul timp de pildă am azmuțit învățătorimea în contra preoțimii și viceversa; un spectacol regal, frățioare, a-i privi cum își jupesc cînstăa unul altuia. Școli sînt puține și rele. administrația lor e în mîna mea, diecesa de-asemena, scurt totul merge de mînune. Au mai remas puține obiceiuri strămoșești, cari îmi îngreunează misiunea, însă le-oi șterge eu și pe acelea. Am împrăștiat cafele mele cele mai iscusite peste întreaga țară și ar fi lucru mai presus de fire, dacă n'ar reuși a nimici totul.

— Ei, și cum sufăr supușii tăi atîta nelegiuire și apăsare? Cum poți proclama nepedepsit neadevărul, nerușinarea, perfidia și puterea brutală de norme pentru guvernare?

— Ești copil, respune Satana. Poporul prin popor se încătușează. Noi făurim din mijlocul lui uneltele cari îl țin în robie. Uită-te cum merg trebile la alegeri. Spre a-i face de pildă pe Români de rîsul cînilor, candidăm pe un Român în contra altuia; prostimea își farmă tidvele și imple criminalurile, iar noi rîdem de clocotește iadul. Baionetele și pușca cine le poartă? Așa-i că tot poporul? Înțelegi acum secretul?

— Aceasta înțeleg, însă spune-mi cum faci toate acestea?

— Le dau aparența legală. Legile noastre sînt adecă toate cu un amandament. care desrădică cele dictate prin paragraf. Astfeliu salvăm aparența și facem ce voim. De vrei să vezi cum proced, vin' de mă petrece colo pînă la moara cea părăsită, unde țin azi raport general cu uneltele mele. Două, trei minute vor fi de ajuns spre a te orienta.

Plecarăm și în clipă mai scurtă, decît cea a trecerei dela bine la rău, eram în moara pustie. În jurul unui foc ședeau calfele Satanei și așteptau sosirea șefului. Era o societate interesantă. La prima vedere ți-se părea că vezi oameni de diferite ocupațiuni: unul purta mitră arhierască, altul uniforma de prefect, altul era ca veterinar, iar alții ca comisari de poliție, deputați parlamentari etc. La sosirea șefului aruncară măștile jos și se arătară în toată nuditatea lor hidoasă.

— Blagocestivul aice :

— Aice ?

Ce ai mai isprăvit ? Arată ori de nu mîninci degeaba cele 24.000 de florini.

— Fac, precum ați poruncit Ilustritatea voastră: diecesa e în perfectă desordine, demoralizarea crește în turma ce mi-ați încredințat-o spre păstorire, subscriu toate actele în contra bisericei și caut ca nici un ban din fond să nu se distribue în folosul membrilor bisericei. În deosebi am fericitarea a Vă putea raporta, că ajutorul pentru internatul de băieți români l'am pus iarăși ad acta.

— Bravo ! Tu ai fost totdeauna un fiu credincios al infenului. Numai fi precaut în afară: poartă vecinic mustră evlavioasă, fă multe cruci, făscălește foarte smerit cînd te areți undeva în public și nu înceta a tot zice că te sacrifici pentru binele bisericei; aceasta face efect la prostime și nu le strică celor cumiști. Bine !

— Prefectul Nas-Roșu de Castelsuceava ?

— Hier !

— Cum te lauzi ?

— Șicanez întreg districtul în poză de patriot. Acum încep a mă amesteca și în viața privată, bazîndu-mă pe știri secrete despre tradare de patrie. Povestea tricolorului o exploatez pînă la istov. Am înprocesuat pe un țirgoveț, care avea obraz roșu, nas albastru și mustețe galbine, un cas flagrant de dacoromanizm.

— Bine. Fii însă și tu precaut. Spre a nu trezi bănuiala, că ai fi dușman al Românilor, bea voinicește în Fălticeni și Burdujeni, zi și noapte, iar în cazuri grave și la lumină. Abtreden !

Satana vol să urmeze cu raportul, însă eu li făcui un semn, chemîndu-l la mine.

— Scuză-mă, amice, însă n'am timp a asista și mai departe. Tu știi, că nu aparțin lumii acesteia și cunoști legile stricte de dincolo. Se apropie oara în care trebuie să mă reîntorc. Iartă-mă deci, dacă te rog a mă concedia.

— Nu stai mai mult în puterea mea, ai dreptul deci să dispui de tine după plac. Ai vre-o dorință poate înainte de ce ne despărțim?

— Am.

— Și care? Toate ți-le împlinesc azi, numai nu mă pune la prea grea ispită, căci și puterile mele au margini.

Satana făcuse o promisiune, ce întrecea firea lui, precum se vede, promisiune, pe care voi s'o slăbească, însă prea târziu. În acel moment îmi adusei aminte de bietul meu popor; acum ori nici odată putui să aflu soarta lui în viitor.

— Spune-mi, amice, tu care toate le știi și viitorul îl pătrunzi, pentru ce prigonești neamul meu și care soarte îl așteaptă?

În acel moment Satana începu a tremura, încheeturile morii gemeau înădușit, din crăpăturile ei eși pară de foc și toată clădirea se prefăcu în cenușe acoperind pe Satana sub dărâmurile ei mortifere, iar' în văzduh resuna un glas grozav: Vai celor ce asupresc, căci amară va fi răsplata!

Atunci mă simții cuprins de o mînă. Mă trezii în sudori.

MOMENTE.

Oprirea participării »Asociațiunii« la expoziția din București n'a produs mai multă scrișnire a dinților decât un simplu proces de pressă, — cu cari pe cum știm, s'a obicinuit publicul, ca de pildă cu cele 12% ale băncilor românești.

Nimeni nu i-a venit în minte să ridice pavilionul Românilor din Ungaria, dar să-l lase gol. Pe intrare să se fi afișat ordinațiunea dată de »dărăbantul« maghiar, iar deasupra intrării lui să-l fi așezat pe acel Kristoffy »spînzurat în efigie« — ca să-l cunoască Europa. —

După multe peripeții, afacerea a luat o altă întorsătură. —

Ministrul ung. de interne a adresat Comitetului central al »Asociațiunii« din Sibiu o scrisoare prin care declară, că în vederea neînțelegerilor ce le-a avut de urmare ordinațiunea lui Kristoffy prin care »Asociațiunea« a fost oprită dela aranjarea Pavilionului etnografic al Românilor din Ungaria la Expoziția generală română din București, — se vede îndemnat a enunța, că este învoit ca »Asociațiunea« sau alte societăți să împrumute obiectele ce le posed Comisariatului general în scopul de a le espune și ca particularii să participe la Expoziție; oprește numai ca societățile-să figureze ca espoznanți. Cere mai departe, ca să nu se espună obiecte de caracter demonstrativ contra statului ungar(?). Această revenire a guvernului asupra nefericitei ordinațiuni a d-lui Kristoffy, care a provocat atîtea nemulțămiri, — crede secretariatul »Asociațiunii« — va face o bună impresie atît dincoace cît și dincolo de Carpați.

Pe noi nu ne mai impresionează.

*

Ceia ce am scris în nrul trecut despre »Muntele de pietate«, a îndemnat pe un prietîn să ne informeze despre adevărata stare a lucrurilor. Iar noi, recunoaștem, că am greșit. — Toată chestia se schimbă, îndată ce, — nu »Albina« înființează la București »Munte de pietate«, ci un consorțiu neatîrnător de vre-o instituție de-a noastră.

În acest consorțiu aflăm și bărbați din țară, — din Bucovina și celelalte provincii românești. — Și s'a făcut acest consorțiu, ca să

scoată prin înființarea unui »Munte de pietate«, clasele de jos din România, de sub cămătăria ovreiască. Foarte bine. Cerem scuze pentru că n'am fost bine informați. — Ba, auzind că acest consorțiu l'a ales pe dl Diaconovich de director, — îi exprimăm mulțumirile noastre, a tuturor cari iubim »Asociațiunea«. —

*

Societatea boierilor din regatul liber, »Obolul«, — dorind să arete Bucureștenilor, cât de bine știu boierii limba franceză, — desconsiderând minia opiniei publice, care s'a exprimat într'o demonstrație în privința lor pe piața teatrului acum doi ani, — s'a pus, de ciudă, — cum s'ar zice, — să dea o nouă reprezentație franțuzească în Teatrul Național.

Urmările acestei provocări le știm.

A urmat o demonstrație studențească, cum arare-ori se vede.

Ah! Ce demonstrație? — Demonstrație au inscenat studenții maghiari la Budapesta, când li-s'a suspendat constituția și camera maghiară a fost împrăștiată cu baioneta. —

Au demonstrat și au fugit, când a venit poliția. —

Dar la București, — pentru o reprezentație franțuzească la teatru, a fost o adevărată revoluție de stradă. A venit miliția, s'au pușcat din amândouă părțile, s'au ridicat baricade din tramvaiuri răsturnate, etc. și s'a putut scrie în gazete de: *morți și răniți*. — La toată împrejurarea eu laud temperamentul studenților români.

Dar mă întreb: oare de ce ne înfundă Maghlarii în pușcării, — dacă nu afirmăm și noi cu dinșii, — că ei sunt cei mai viteji pe întreg rotogolul?

*

Din prilejul luptelor electorale de acum, s'a dovedit de nou cât suntem de nedisciplinați. Un băiat caraghios și un bărbat consumat, îndrăsnesc să facă iluzorie toată autoritatea comitetului electoral, nesocotind candidările acestuia. — E foarte probabil, că din lupta între frați, va birui contrarul. — Dar mai dureros decît toate este cazul cu d-nii Ciocan, Babeș și Muntean. Acești d-ni nesocotesc programul nost. Trec peste el, precum ar trece buna-oară o mică regulă de bunăcuviință, — fără mustrare, — fără teamă. Ce folos că, — după alegere opinia publică se va răful cu acești D-ni? Dureros este, — că pun la îndoială reușita la trei candidaturi, — de altfel sigure.

Vom reveni.

V. E. M.

DUPĂ TREI LUNI

— Cuvînt redacțional. —

La trei luni de muncă, — dacă stăm să facem bilanțul, — nu putem să nu ne spunem mulțumirea ce o avem de rezultatul la care am ajuns.

S'a adevărit ceia ce spuneam, că pressa noastră nu reprezintă opinia publică. Dovada cea mai vădită este faptul, că deși o parte a pressei a birfit, — alta parte a ignorat munca noastră, noi am ajuns la ceia ce alte reviste n'au fost în stare, să ne cîștigăm în decurs de trei luni, — fără reclamă, — nouă sute de cititori.

Dacă am avea să ne plîngem de ceva, — ar fi poate lipsa de sprijin a celor ce ne-au dat cuvîntul lor că vor colabora la revistă.

Acî, vedem de nou simptomul îngrijitor, că absolvenții noștri de litere, profesorii, nu se îndeletnicesc cu scrisul, deși ar avea timp și chemare. Ca și mai înainte, pressa dela noi, ca și revista noastră — e sprijinită mai mult de condeiele avocaților, — cari după munca grea de pește zi, — împartășesc publicului prisosul lor de gîndire.

De aceia în revista noastră preponderază politica, — ceia ce nici nu este rău, între împrejurările războinice și critice de astăzi.

La noi azi toți sunt preocupați de apropiatul viitor, care este menit să aducă schimbări politice radicale.

În chestii de literatură, ne mărginim la recenzarea operelor ce ni-se trimit la redacție. Vom introduce însă o nouă rubrică, care va purta titlul de: — *Momente literare*. În cadrele acestei rubrici vom publica și o revistă a pressei dela noi și a revistelor literare de dincolo.

Vom introduce apoi o rubrică pentru chestii didactice, pentru redactarea căreia ne vom îngrijî de condeie bune și competente.

Rugăm și pe mai departe sprijinul, ca să ne apropiem de ținta noastră, de a scoate revista săptămînal cu acelaș preț de abonament.

În anul acesta nu se vor face schimbări, din pricina greutăților tehnice, — La anul viitor nădăjduim să surpîndem însă cititorii.

Redacția.

Poșta Redacției.

D-lui I. D. în C. Ne scrieți, că ne-ați trimite câteva încercări poetice, dacă am fi așa de buni, ca să le publicăm.

Bucuros, ba era bine, dacă ni-le trimiteați deodată cu această comunicare. Alții sunt ceva mai prietenoși față de redacții. Dînșii trimit »Prea on. Redacțiunii« cîte o scrisoare, în care ca introducere declamează câteva fraze rupte din »cartea înegrită de vreme a oropsitului nostru neam«, ș'apoi în tractare și încheere își desfășură în accente vii admirațiunea față de foaia respectivă și o! *malum omen* dragostea față de D-l redactor.

Urmează așteptarea... Ba azi, ba mine... Deschide foaia și întoarce filele cu minile tremurînde și cu ochii așintiți pe literele, cari joacă pe hîrtie... Nimic. . Ajunge la poșta redacției... O! cît ar da, să nu fie numele lui acolo... Dar în zădar, n'are noroc. Tremurînd de ciudă cetește: »D-lui X. Regretăm, dar nu se poate publica«. Ar vorbi, dar nu poate de minie, cel mult înșină printre dinți: »Ticăloșie«! Incet, încet însă își vine în fire ș'acum nu-l mai înjură pe redactor, dar totuși îl acuză cu nepricepere și cu părtiniri etc... Peste cîtva timp cetitorul iară cetește la poșta redacției dela foaia respectivă: D-lui X. Regretăm, dar... etc.

D-lui G. I. în B. Ertați-ne Domnule. Ideile d-voastră sunt prea pătinitoare aristocrației și noi, cari tocmai ne uităm la cetele de socialiști, ce defilează pe dinaintea lui Bokányi, ne temem de bitele lor de fer.

D-șoarei M. N. în S. Poezia D-tale e perfectă. Are ritm corect, limbă bună și idei bogate. Un singur defect îi strică întrucîtva efectul: e nepublicabilă.

D-lui S. R. în O. Publicăm cu plăcere. De prezent chiar chestiunile sociale sunt cele mai importante.

D-lui I. E. în C. Recunoaștem, că aveți talent, dar vă rugăm să nu vi-l tereliți în declamațiuni donchișotice pe la ferestrele dulcineelor. Scrieți ceva mai serios, ș'atunci publicăm bucuros.

